

Ключевые слова: естественно-научная исследовательская экскурсия, профильное обучение, STEM-подход.

Natalia Lakoza, Zhanna Bilyk. NATURALLY-SCIENTIFIC RESEARCH EXCURSION IS AN ELEMENT OF THE STEM-APPROACH IN EDUCATION IN THE CONTEXT OF THE ORGANIZATION OF PROFILE TRAINING

The article deals with the problem of organizing natural scientific excursions as a basic element of the STEM approach, on which profile training can be based. It is noted that the application of STEM-approach in conducting excursions allows to effectively solve the problem of profile training. An example of a natural scientific research excursion is given, which is divided into three blocks: theoretical, practical and laboratorial. In the laboratory block, students perform laboratory research using modern teaching aids. Laboratory research of objects received during excursions is an important element in filling the content of the STEM-approach, on which the profile education of the senior school will be based.

Key words: natural-scientific research excursion, profile training, STEM-approach.

УДК 37.091.212.3:316.61(71)

Наталія Лавриченко

**ТЕОРЕТИЧНА І ПРИКЛАДНА ЗНАЧУЩІСТЬ АВТОРСЬКОЇ
МОДЕЛІ ОБДАРОВАНОСТІ А. ТАННЕНБАУМА**

У статті проаналізовано основні теоретичні положення моделі обдарованості А. Танненбаума, висвітлено ідеї вченого щодо розвитку талановитих особистостей упродовж життя, визначено роль і значення освіти в цьому процесі. Розглянуто й розкрито психологічні чинники та суспільні механізми, які визначають можливості реалізації творчого потенціалу талановитих людей.

Ключові слова: природні здібності, освіта і виховання обдарованих дітей, розвиток таланту.

Постановка проблеми. Авраам Танненбаум (1924-2014) – відомий у світі вчений, який досліджував і оприлюднював вагомі наукові праці в галузі лінгвістики, педагогіки, психології. За значні результати в науковій і освітній діяльності А. Танненбаум був нагороджений дипломом бакалавра з англійської літератури в Бруклінському коледжі, дипломом магістра в галузі управління освітою, дипломом доктора наук у галузі соціальної та педагогічної психології. До того ж, дослідник здобув звання почесного професора Педагогічного коледжу Колумбійського університету, де він працював упродовж двадцяти років поспіль.

Однак чи не найбільшого визнання вченому принесли публікації, які стосуються проблем обдарованих людей і обдарованості як суспільного явища загалом. На цій тематиці А.Танненбаум почав спеціалізуватися з 1960-х років, інтуїтивно відчувши її перспективність у контексті викликів часу. Ці виклики були спричинені зміною індустріальної цивілізаційної хвилі на постіндустріальну із супровідним переглядом ціннісних, ідеологічних засад в освіті, науці, культурі [2].

На відміну від попередньої, індустріальної хвилі, з притаманним їй промисловим гігантизмом і переважанням матеріально-технологічного характеру конкуренції, постіндустріальна доба визначила головним пріоритетом «виробництво людини» – творчої, діяльнісної, компетентної, як головної передумови досягнення конкурентоздатності держави й цивілізаційного поступу суспільства. Це змінювало погляди на успіх у бізнесі, житті загалом, мірилом яких досі була матеріальна забезпеченість. Остання стала поцінюватися здебільшого як сприятливий старт, шанс для розвитку творчого потенціалу людини, реалізації її персональних ідей, здібностей, амбіцій тощо. За цих умов соціальна, професійна конкуренція набували дедалі більш інтелектуального, компетентнісного характеру. Йдеться не лише про гарні знання й поінформованість, а й про здатність гнучко, творчо, ефективно скористатися ними у багатьох виробничих, життєвих ситуацій. Таким чином, формувався запит на професіоналів вищого

(компетентнісного) і найвищого (експертного) рівнів, як володарів специфічних знань, умінь, навичок, здібностей і талантів, і водночас виник запит на осмислення цих явищ у науковому дискурсі. У новітньому науковому дискурсі Авраам Танненбаум долучився до когорти вчених, які визнають генетичну детермінованість людських обдарувань і талантів. Науковець вважає, що таланти – це надзвичайні природні здібності, розквіт яких уможливилює правильне навчання й виховання [7]. Разом із тим, йому вдалося досягнути цінні для кожного науковця речі, яким присуджується гриф «уперше». А.Танненбаума вважають засновником першої в світі наукової школи, в рамках якої розвиток таланту досліджується як ціложиттєвий процес, що триває від раннього дитинства до зрілого віку [3, 8].

Мета статті – звернення до наукової спадщини А. Танненбаума і з'ясування цінності його ідей для сучасних психолого-педагогічних досліджень у галузі обдарованості.

Виклад основного матеріалу. Професор А.Танненбаум у своїй праці 1983 р. «Обдаровані діти: психологічні та освітні перспективи» узагальнив результати попередніх досліджень та вибудував авторську модель обдарованості, відому як *«п'ятифакторна модель обдарованості»*. Назва походить від обґрунтованих автором п'яти факторів, кумулятивна дія яких визначає перебіг процесу розвитку людських талантів. Ідеться про такі фактори: 1) високий рівень загального інтелекту; 2) виняткові спеціальні здібності; 3) особистісні якості неінтелектуального характеру; 4) сприятливе середовище; 5) шанс [8, с. 45-59]. Варто зазначити, що наведені вище психологічні й соціальні фактори характеризуються інтерактивною дією. Вчений далі не коментує порядок їх викладу. Виняток становить g-фактор, якому Танненбаум свідомо віддає першість, позаяк вважає, що усі види таланту передбачають генетично заданий високий рівень інтелекту. Залежно від галузі застосування загальний інтелект може набувати різних модифікацій (рівень, інструменталізація, результати) і певним чином проявлятися в тому чи іншому різновиді таланту.

Так, наприклад, якщо уявити людину в центрі зірки, де сходяться п'ять променів-факторів, що інтерактивно впливають на розвиток її здібностей, то кожному виду діяльності буде властива своя «зірка» з особливими дескрипторами й рамками обдарованості. Скажімо, обдарований учитель біології буде визначатися за іншими критеріями, аніж обдарований біолог-науковець.

Неінтелектуальні фактори, по суті, є особистісними рисами, що можуть позитивно впливати на процес розвитку таланту, зокрема це здатність до міжособистісного спілкування, висока мотивація, психологічна стійкість, наполегливість, адекватна Я-концепція.

А.Танненбаум ставить середовище на друге місце (після генетики) за силою впливу на те, чого досягне людина в розвитку генетично заданих здібностей. Так, оточення рідних, близьких, товаришів, у яке від народження потрапляє дитина, може бути сприятливим, фасилітативним, або ж навпаки, несприятливим і навіть загрозливим для юних талантів. А шанс є тим фактором, який може вносити істотні, а іноді й доленосні корективи в сумарну дію інших факторів – успадкованих генів, внутрішніх, зовнішніх чинників тощо. Так, наприклад, індивід може мати досить високі шанси стати талановитим за генетичними даними і сформованими рисами характеру, однак із-за несприятливих життєвих обставин, втратити цей шанс. І навпаки, коли з'являється гарний шанс, талант може проявлятися доволі несподівано як для оточення, так і самого індивіда.

Схарактеризовані вище фактори автор моделі доповнив субфакторами, які він розрізняє за принципом сталі(фактори) – динамічні (субфактори). Так, наприклад, відносна сталість факторів виявляється в їхній здатності констатувати те, наскільки дитина певного віку є більш розвиненою порівняно із однолітками, наскільки відповідає віковій нормі здатність дитини абстрактно мислити, спілкуватися з друзями, опановувати нові знання. Динамічні фактори слугують здебільшого ситуативними чинниками й індикаторами ментальних, поведінкових змін у розвитку дитини й здатні

повсякчас сигналізувати про них. А. Танненбаум зазначає, що виняткові, надзвичайні природні здібності можуть розвиватися впродовж усього життя людини, однак найчастіше дають про себе знати вже в ранньому дитинстві [5, с. 33].

Однак, діти молодшого віку з виразними ознаками обдарованості часто втрачають ці стартові переваги в когорті однолітків уже наприкінці навчання в початковій школі, або ж одразу після вступу до основної школи. І причину цих втрат, на думку вченого, слід шукати передусім у тому начальновиховному середовищі, яке створюється школою і сім'єю [10, с. 104].

Саме тому А.Танненбаум вбачає одне з найголовніших завдань освітньовиховних закладів (дитячих садочків, шкіл) у виявленні та ідентифікації дитячих обдарувань, починаючи з раннього віку. Особливого значення ця проблема набуває тоді, коли батьки дітей з тих чи інших причин неспроможні помітити й підтримати талант дитини [6, с. 417].

Натомість вчителі, вихователі, наставники здатні істотно посприяти розвитку дитячих обдарувань, надаючи дітям допомогу в розширенні кола інтересів. При цьому слід враховувати те, що пізнавальні, діяльнісні потреби здібних дітей почасти перевищують можливості сімей їх задовольнити. Освітні інституції здатні це компенсувати через запровадження спеціальних навчальних програм для обдарованих учнів, розширення їхніх комунікативних контактів з людьми з аналогічними інтересами, а також шляхом об'єднання обдарованих учнів у навчальні групи, де вони не тільки почуватимуться на рівні, а й матимуть змогу вчитися один в одного. А от небажання чи неспроможність шкільних адміністрацій опікуватися потребами обдарованих дітей може призвести до проблем із самоідентифікацією, мотивацією до навчання. Внаслідок цього здібні учні починають нудьгувати, ігнорувати вчителів, нехтувати виконанням домашніх завдань, порушувати шкільний режим [10, с. 105]. Разом із тим А. Танненбаум застерігає від марнування дорогоцінного часу в пошуках простих рішень складної проблеми, тобто винаходити те, що неухильно

зробить дитину талановитою [4, с. 28]. Вочевидь робота з обдарованими дітьми вимагає особливої психологічної чутливості й педагогічної виваженості, дотримання деонтологічного принципу «не нашкодь».

Аналізуючи роль фактора середовища в розвитку обдарованої людини, вчений не обмежується лише найближчим оточенням і розглядає суспільство як макроконтекст, в якому постійно формуються людські таланти. Можливості досягати вершин таланту в тому чи іншому суспільстві залежать від: 1) від загального рівня культури; 2) від запиту, який спільнота формує на певні види талантів та способів, за допомогою яких цей запит реалізується. Про освіту, як один із найважливіших способів ідентифікації й розвитку талантів попередньо вже йшлося, отже далі зупинимося на культурному й соціальному чинниках.

Свого часу видатний німецький мислитель М. Гайдеггер визначив культуру як формування вищих якостей людини з погляду вищих смислів (цит. за: С. Кримським, 2008) [1, с. 66]. Авраам Танненбаум, будучи свідком зародження й швидкого поширення масової культури, зробив невтішні висновки щодо формування тих самих вищих смислів у молоді.

Особливу загрозу вчений вбачав для обдарованої молоді, яка, на його думку, може зникнути як вид. Наступ масової культури з притаманним їй гамом і шаленством (*sound and fury*) може спричиняти чуттєве заніміння, притуплювати здатність відчувати й сприймати, тобто пригнічувати, блокувати розвиток тих якостей, якими якраз і вирізняються обдаровані особистості [11, с. 31-34].

У цьому контексті вчений знову апелює до освіти і ставить запитання, чи зможе вона (освіта) виконати свою роль у збереженні якості еліти в постмодерному світі.

Зазначимо, що існує чимало засобів і способів спрямування розвитку талантів у потрібне для соціуму русло. Це, з одного боку, заохочення, винагородження матеріальними благами, іменитістю, надання особливих статусів і пільг, а з іншого – ігнорування, демотивація, блокування.

Проаналізувавши умови й механізми розподілу обдарованих особистостей за значимими для суспільства галузями діяльності, А. Танненбаум поділив таланти на три категорії [9, с. 21-27].

Перша категорія – це надмірні або надлишкові таланти (surplus talents). До неї належать видатні люди – політики, мислителі, духовні отці, державні діячі, митці. Це однак не означає, що всі обдаровані люди цієї категорії будуть автоматично й стовідсотково затребуваними та винагородженими спільнотою. Нажаль, трапляється й так, що багато талановитих літераторів, музикантів, філософів сприймаються оточенням за аналогією до предметів розкоші. Вони є прикрасою світу, однак не настільки необхідною, щоб гарантовано користуватися попитом [9, с. 24].

Друга категорія – це таланти, що входять до визначеної суспільством стратегічної квоти (quota talents). До цієї категорії людей формують чіткі запити, вимоги й очікування, яким чином і де вони будуть реалізовувати власні таланти для загального блага. Фактично йдеться про соціальну регуляцію розподілу обдарованих людей за найбільш важливими для суспільства галузями діяльності. Зауважимо, що, слідуючи суспільному запиту, обдаровані індивіди нерідко вимушено стають інженерами, фізиками, службовцями, хоча можуть цього й не усвідомлювати. З них виходять висококваліфіковані професіонали, які рідко здійснюють креативні прориви, досягають кар'єрних висот, оскільки розвивають і використовують лише частину своїх здібностей в рамках, окреслених соціальним попитом. Наразі ми можемо спотерігати, як потреба суспільства у розвиткові інформаційних технологій призводить до того, що значна частка різнобічно обдарованої молоді поглинається саме цим сектором.

Третя категорія – це аномальні таланти (anomalous talents). До цієї категорії належать індивіди з рідкісними, специфічними, ідіосинкратичними здібностями (наприклад, скорочитання чи великий обсяг пам'яті). Їх часто сприймають як людей, здатних дивувати, розважати навіть заробляти на власній унікальності.

До сказаного можемо додати, що люди, які належать до цієї категорії, здатні демонструвати неймовірні, екстраординарні здібності (Людина-павук, Людина-калькулятор), можуть ставати знаменитостями, потрапляти до книги рекордів Гіннеса. Однак, суспільний прагматизм часто бере гору, і дива-таланти сприймаються, як щось із розряду екстремальних видів спорту, екзотичних хобі. Індивіди з унікальними талантами нерідко випереджають час, і тому загал виявляється неготовим адекватно оцінити їхні здібності. Нині таким неоднозначним є ставлення до людей з екстрасенсорними здібностями. Одні їх побоюються, інші прагнуть використати в меркантильних цілях, і порівняно нечасто їхній потенціал знаходить дійсно корисне для людей застосування, наприклад, у медицині, психіатрії, криміналістиці.

Звертаємо увагу на те, що описані вище категорії талантів А.Танненбаум оприлюднив понад чверть століття тому. Час вніс свої корективи в матрицю стосунків обдарованих людей і суспільства. Це окрема тема, яка вартує спеціального дослідження. Тут ми лише пропонуємо доповнити розроблену А.Танненбаумом класифікацію ще однією категорією – талановиті люди з подвійною винятковістю.

Ідеться про людей з фізичними вадами (зору, слуху, руху) і психічними вадами (гіперактивні діти, аутисти), наділених надзвичайними здібностями – музичними, художніми, академічними тощо. Прикметно, що в наш час в освітньому законодавстві багатьох країн Європи і світу діти з вадами, відхиленнями в розвитку і обдаровані, талановиті діти віднесені до однієї категорії – *«діти з особливими потребами»*. Наразі ми є свідками того, як демократичні, гуманізаційні тенденції суспільного поступу, розвиток інклюзивної освіти примножують шанси на соціальну, педагогічну підтримку дітей і дорослих з подвійною винятковістю. Крім того, можемо вбачати в цьому ознаку зміщення акцентів у суспільному запиті щодо обдарованих особистостей. Після смерті А. Танненбаума дослідницьку роботу продовжили його однодумці й послідовники. Групу науковців з відповідними інтересами

очолила Р. Суботнік, колишня учениця, а потім і колега вченого. Нижче подано таблиці (див. табл.1, табл.2), які відображають специфіку проваджуваних Р. Суботнік та її колегами досліджень, а також деякі з одержаних результатів [12, с. 45].

Так, із таблиці 1 видно, що специфіка індивідуальних траєкторій розвитку обдарованості виникає внаслідок накладання визначальних вікових віх на особливості видів діяльності. Скажімо, для педагогів це надзвичайно важливе спостереження, що загострює увагу на найбільш сприятливих, сенситивних періодах проявлення й розвитку здібностей і талантів дитини в процесі дорослішання. Так, наприклад, діти вже з раннього шкільного віку можуть заявляти про себе в сопрано й стрімко тут же прогресувати, однак з настанням пубертату ця позитивна динаміка часто сповільнюється або й зовсім зникає. Ціложиттєва траєкторія індивідуальних досягнень залежно від спеціалізації таланту (на прикладі музики, математики, природничих наук) [12, с. 32].

Таблиця 1.

Специфіка індивідуальних траєкторій розвитку обдарованості

	Дитинство	Підлітковий вік			Дорослий вік		
		початковий	середній	старший	початковий	середній	старший
Музика							
рання спеціалізація (чоловіче сопрано)	старт/пік	кінець					
рання спеціалізація (скрипка)	старт			пік			кінець
пізніша спеціалізація (флейта)			старт	пік			кінець
найпізніша спеціалізація (вокал)				старт	пік		кінець
Атлетика							
рання спеціалізація (гімнастика)	старт			пік/кінець			
пізніша спеціалізація (легка атлетика)		старт			пік/кінець		
Наука							
рання спеціалізація (математика)	старт			пік			кінець
пізніша спеціалізація (психологія)				старт	пік		кінець

Траєкторії розвитку обдарованості в математичній і психологічній галузях відрізняються тим, що для першої характерний ранній старт (молодший шкільний вік), а для другої – пізній, позаяк успішність психолога значною мірою зумовлюється його життєвою зрілістю.

Траєкторія успіху в деяких галузях може бути досить короткою (в сопрано, наприклад), а може бути довжиною в життя, як це нерідко трапляється з філософами, мислителями, вченими. Варто звернути увагу на те, щопов'язані зі спортом траєкторії розвитку талантів корелюють не стільки з самими віковими періодами дитини, скільки з тим, формуванням яких фізичних якостей вони позначені. Натомість пікові, вершинні досягнення в науці визначаються значною мірою тим, наскільки якісну освіту отримала людина та від її здібностей і вмотивованості працювати над собою, провадити дослідження в обраній предметній галузі.

На рис. 1 показано структуру галузевих траєкторій з урахуванням зовнішніх і внутрішніх чинників, які впливають на процес її (траєкторії) прокладання [12, с. 34]. Незмінними для усіх галузевих траєкторій є спільні осьові точки – «початок» – «вершина» – «кінець» (рис. 1, пункт *a*). Обдарованість у тій чи іншій галузі констатується релятивно, тобто шляхом порівняння індивідуальних успіхів з успіхами ровесників. У ранньому віці – це порівняння здійснюється на рівні потенціалу, далі – реальних досягнень в обраній галузі діяльності, в зрілому віці – рівнів фахової компетентності, творчої продуктивності (рис. 1, пункт *b*). Логічно-послідовні етапи проходження індивідами галузевих траєкторій розвитку таланту представлено таким чином: здібності > трансформація здібностей в компетентності > розвиток компетентностей до експертного рівня > досягнення експертом статусу фахівця з найвищим рівнем кваліфікації, видатної особистості. Успішне подолання зазначених етапів вимагає від того, хто прагне досконалості, такої риси, як креативність. На рис. 1 (пункт *c*) схематично показано два рівні креативності – перший або основний та другий, вищий. Перший рівень креативності характеризується незалежністю суджень, різнобічним баченням перспектив, здатністю генерувати інноваційні ідеї та дії. Наступний (вищий) рівень креативності оцінюється з точки зору продуктивності, тобто здатності втілювати креативні ідеї в реальні продукти, інтелектуальні чи матеріальні (рис. 1, пункт *d*).

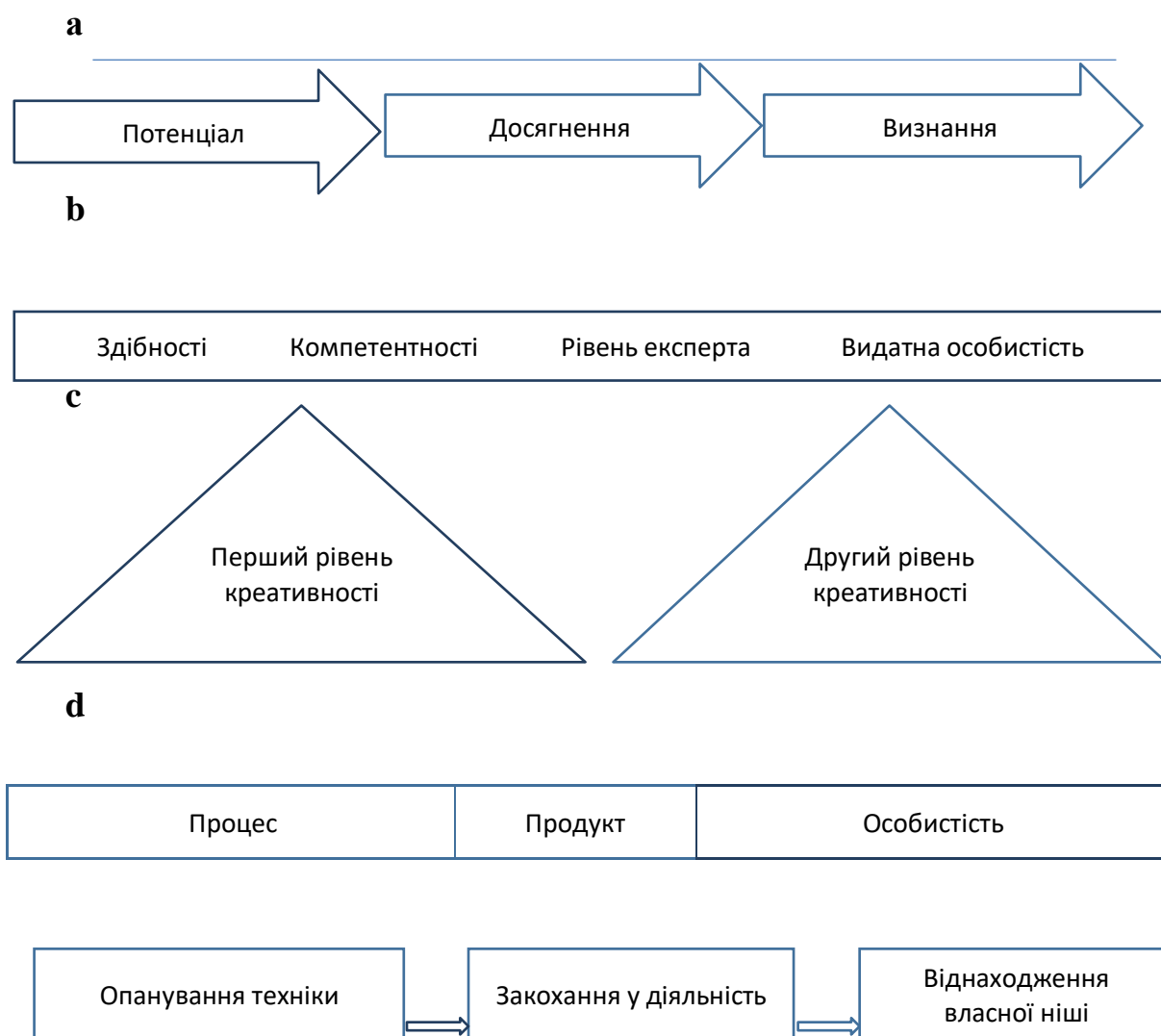

Рис. 1. Галузева траєкторія розвитку таланту

Процес розвитку таланту незалежно від галузі однаково потребує педагогічної підтримки. Водночас, педагогічні цілі й стратегії мають визначатися з урахуванням специфіки галузевої траєкторії і мати відповідну послідовність, а саме: занурення, «закохання» в ту чи іншу галузь діяльності, надання необхідних знань, умінь, навичок, здатностей (інструментальне навчання), допомога в самореалізації, віднаходженні оптимального шляху розвитку й реалізації здібностей (рис. 1, пункт *e*). Галузеві траєкторії розвитку здібностей не завжди є прямими й найкоротшими шляхами до вершин таланту. Зазнаючи впливу низки чинників, як сприятливих, так і несприятливих, вони (траєкторії) можуть втрачати векторність і набувати звислої форми. Нижче наведено сприятливі й несприятливі чинники, що впливають на галузеві траєкторії таланту [12, с.34].

Несприятливі чинники:

- низька мотивація
- непродуктивне мислення
- низький рівень психологічної стійкості
- недостатні соціальні навички
- гальмівні зовнішні фактори
- (запізніла спеціалізація, невідповідність інтересів наявним можливостям тощо).

Сприятливі чинники:

- оптимальна мотивація
- продуктивне мислення
- сформована психологічна стійкість
- уміння скористатися можливостями
- розвинені соціальні навички
- допоміжні зовнішні фактори (додаткові ресурси позашкільної освіти, матеріальна забезпеченість, соціальний, культурний капітал тощо).

Висновки. А. Танненбаум стояв біля витоків становлення обдарованості як особного, самостійного напрямку досліджень. Він одним із перших замислився над значущістю потенціалу талановитих людей для підтримання конкурентоздатності держави й цивілізаційного поступу суспільства.

Заслуговує на увагу педагогічний складник авторської моделі обдарованості, зокрема в тій частині, де йдеться про необхідність раннього виявлення й розвитку природних дитячих здібностей, а також урахування специфіки галузі застосування цих здібностей (галузеві траєкторії талантів).

Не менш актуальними постають думки й застереження автора щодо масової культури, позаяк масовизація й стандартизація освіти створюють загрозу для унікальності обдарованих особистостей. Тому, без цілеспрямованої психолого-педагогічної, соціальної підтримки обдаровані індивіди можуть так і залишатися потенційними, а не реалізованими талантами, поглинатися буденністю, нівелюватися соціальним прагматизмом, недалекою освітньою політикою, байдужістю оточення.

Список використаних джерел

1. Елвін Тоффлер Третя хвиля. – К. : Вид. дім «Всесвіт», 2000. – 475 с.
2. Кримський С. Б. Під сигнатурою Софії. – Київ : Києво-Могилянська академія. – 2008. – 367 с.

3. Tannenbaum A. J. Gifted children: Psychological and Educational Perspectives. – New York: Macmillan, 1983. – 527 p.
4. Tannenbaum A. J. The social psychology of giftedness. In N. Colangelo & G. A. Davis (Eds.), Handbook of gifted education. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon, 1991. – P. 27-44.
5. Tannenbaum A. J. Giftedness: A psychosocial approach. In R. J. Sternberg & J. E. Davidson (Eds.) // Conceptions of giftedness. – New York: Cambridge University Press, 1986. – P. 417-435.
6. Tannenbaum A. J. The meaning and making of giftedness. In N. Colangelo & G. A. Davis (Eds.). Handbook of gifted education (2 ed.). – Boston, MA., 1997. – P. 27-42.
7. Tannenbaum A. J. Giftedness: The ultimate instrument for good and evil. In K. A. Heller, F. J. Monks, R. J. Sternberg & R. F. Subotnik (Eds.) International handbook of giftedness and talent (2nd ed.). – New York: Elsevier, 2000. – P. 447-465.
8. Tannenbaum A. J. Nature and nurture of giftedness. In N. Colangelo & G. A. Davis (Eds.), Handbook of gifted education (3rd ed.). – New York : Allyn & Bacon. –2003. – P. 45-59.
9. Tannenbaum A. J. Giftedness: a psycho-social approach. In R. J. Sternberg & J. E. Davidson (Eds.) Conceptions of giftedness. – New York: Cambridge University Press, 1990. – P. 21-53.
10. Tannenbaum A. Early signs of giftedness: Research hand commentary. Journal for the education of Gifted, 15 (2). – 1992. – P. 104-133.
11. Tannenbaum A. J. Programs for the gifted: To be or not to be // Journal for Education of the Gifted, 22, 1998. – P. 3-36.
12. Subotnik R., Olszewski-Kubilius P., Worrell F. C. Rethinking giftedness and gifted education forward based on psychological science // Psychological Science in the Public Interest 12(1). – P. 3-54.

**Наталья Лавриченко. ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ И ПРИКЛАДНОЕ
ЗНАЧЕНИЕ АВТОРСКОЙ МОДЕЛИ ОДАРЕННОСТИ
А. ТАННЕНБАУМА**

В статье проанализированы основные теоретические положения модели одаренности А. Танненбаума, освещены идеи ученого касательно развития талантливых личностей в течении жизни, определены роль и значение образования в этом процессе. Рассмотрены и раскрыты психологические факторы и общественные механизмы, которые определяют возможности реализации творческого потенциала талантливых людей.

Ключевые слова: *природные способности, образование и воспитание одаренных детей, развитие таланта.*

**Natalia Lavritschenko. THEORETICAL AND APPLIED VALUE OF
A. TANNENBAUM MODEL OF GIFTEDNESS**

Within this is article the theoretical foundations of A. Tannenbaum model of giftedness are analyzed, the scientist's ideas on individual talent progress during a life are highlighted, the role and significance of education in this process are shown. The psychological factors and public mechanisms defining possibilities of realization of creative potential of talented people are considered and revealed.

Keywords: *natural abilities, education of gifted children, talent progress.*